

נא לשמור על קדושת העלון
אין לקרוא בשעת התפילה.
מומלץ לקרוא בשולחן שבת!

לע"נ מורנו ורבנו הגאון ר' עובדיה יוסף בן ג'ורג'יה

בס"ד גיליון: 1226

הדלקת הנר: 18:21 צאת השבת: 19:19 רבינו תם: 19:55 (לפי אפיק ת"א),
הפטרת השבוע: שובה ישראל (הושע יד), שבת תשובה.

אוצרות הפרשה

פרשת "חאזינו"

"כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו" [לב, ג].

מפסוק זה למדים חז"ל דין ענית אמן. כך מובא בספרי: "מנין שעונין אמן אחר המברך? תלמוד לומר: 'כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו'."

חשיבות ענית אמן גדולה ועצומה, עד שאמרו כי "גדול העונה אמן יותר מן המברך". לכאורה תמוה מדוע, הלא הברכה עצמה היא העיקר, ואלו ענית אמן טפלה לה? הלא המברך אומר לשון ברכה ומזכיר שם שמים על לשונו – "ברוך אתה ה'", וממשיך וממליך את ה' בעולם – "אלוקינו מלך העולם", ואלו העונה 'אמן' אינו מזכיר אלא מילה אחת בלבד. כיצד יכולה מילה אחת להיחשב יותר מכל הברכה כולה?

אלא, אומרת הגמרא: "מאי 'אמן'? – א-ל מלך נאמן". ומפרש רש"י: "כך מעיד על בוראו, שהוא א-ל מלך נאמן". כלומר, ענית אמן היא מעין חותמת של אישור על אמיתות הדברים – הקב"ה אמת, והוא נאמן לקיים את כל דבריו. אם כן, כאשר אדם מברך ברכה, עדיין אין לנו אישור על אמיתות דבריו. רק כאשר השומע עונה אחריו אמן, בכך הוא מעיד שדברי המברך אמיתיים. נמצא אפוא, שבזכות אישורו הדברים נאמנים יותר מאשר על ידי אמירת המברך גרידא.

כשם שהמברך צריך להוציא מפיו את מילות הברכה בחיתוך שפתיים ובכוונה ראויה, כך גם העונה אמן צריך להיזהר שתהא עניתו כראוי. לכן, למשל, אם המברך בירך ברכה לבטלה, אל יענו אחריה אמן, שלא תהיה ה'אמן' לבטלה. כמו כן אם אין שומעים את הברכה – אין לענות אמן.

אחד מגדולי ישראל הנודעים היה רבי מרדכי יפה זצ"ל, שנודע בשם "בעל הלבושים", על שם עשרת חלקי ספרו הגדול – "לבוש מלכות".

בזכות מה זכה מן השמים לחבר את חיבוריו החשובים והנודעים בכל תפוצות ישראל? רבי מרדכי יפה, כשמו כן הוא, היה יפה תואר ויפה מראה. לפרנסתו היה עוסק בסחורה. מסופר עליו שפעם אחת בא אצל דוכסית חשובה לסחור סחורה, ראתה את יופיו ופיתתה אותו לדבר עברה. באותה שעה נשא עיניו למרום ונדר שאם ינצל מן העברה יעזוב כל עניני העולם ויקדיש את כל זמנו לתורה.

חצר ביתה הייתה סגורה מארבע רוחותיה, ולא הייתה לו אפשרות להימלט. מה עשה? ביקש ממנה להיכנס לרגע לבית הכיסא, נכנס לבית הכיסא ונמלט דרך תעלת הביוב אל הרחוב, ומשם נס אל ביתו כשכל בגדיו סרוחים ומאוסים. הוא הסיר מעליו את המלבושים המטונפים והודה לה' על שניצל מן העברה. עשרה מלבושים היו עליו. כנגד אותם עשרה מלבושים קיבל על עצמו לחבר עשרה 'לבושים' בכל מקצועות התורה ולקראם בשמות שונים של לבושים. חמשה משמות ספריו ההלכתיים (על טור שולחן ערוך) מבוססים על הפסוק במגילת אסתר – לבוש התכלת, לבוש החור, לבוש עטרת זהב, לבוש הבוץ והארגמן, לבוש עיר שושן. כמו כן חיבר עוד חמשה "לבושים" בעניינים שונים, ובהם על פרוש רש"י לתורה. מדוע הביאוהו מן השמים לידי ניסיון נורא שכזה?

פעם ניצב לידו ילד קטן שבירך על המזון. רבי מרדכי שהיה שקוע בלימודו לא הבחין בילד, ולא ענה אמן אחר ברכתו. ראה זאת רבו ונידוהו למשך ארבעים יום.

מה ראה לעשות זאת? מדוע אי ענית אמן חמורה כל כך?

אמר לו: בוא וראה כמה גדולה מעלת ענית אמן, וכמה חמור עוונתו של מי שנמנע מכך (דורש ציון).

"זקניך ויאמרו לך" [לב, ז].

זקניך – אלו החכמים (רש"י).

את הסיפור המפעים שלפנינו סח אחד מחשובי המחנכים בדורנו:

באחת השנים, למדו בכיתה בה לימדתי אחים תאומים. כלפי חוץ הם נראו זהים ממש ורבים טעו בזהותם, אבל במהותם הם היו שונים לחלוטין; האחד היה כישרוני, חרוץ ושנון, אהוב על מוריו, אהוד על חבריו. תמיד ניכרו על פניו שמחה וסיפוק. הודות לשאיפותיו ולהשקעתו המרובה בלימודים היו ציוניו במבחנים גבוהים מאוד, לשביעות רצונם של הוריו ומלמדיו. התנהגותו של התאום השני, לעומת זאת, היתה ההיפך הגמור – הוא התנהל בעצלות, בשעת השיעור בכיתה הוא לא היה מרוכז, מחשבותיו היו פורחות באוויר, ציוניו היו גרועים, שיעורי בית כמעט ואף פעם לא עשה... מובן מאליו שהראשון זכה תמיד למחמאות וליחס לבבי מאת כל סובביו, ואילו השני היה רגיל לספוג קיתונות של הערות ומילות ביקורת...

והנה, מספר ימים לפני יום הכיפורים, לימדתי בכיתה אודות עבודת הכהן בבית המקדש ביום הקדוש. בין השאר סיפרתי להם על שני שעירי העיזים שהיו מביאים ביום הכיפורים – שניהם היו שווים במראהם ובגובהם, וכדי לברר איזה מהם הוא לה' ואיזה לעזאזל, היו מפילים עליהם גורל – השעיר שעלה עליו הגורל לה', נעשה חטאת, והשני שעלה עליו הגורל לעזאזל הוא ה"שעיר-המשתלח", שמשלחים אותו למדבר, והמשלחו דוחפו מראש ההר לאחוריו, והוא מתגלגל ויורד ונעשה איברים... איברים...

פתאום נשמע קול בחלל הכיתה: "אני השעיר לעזאזל!"

לא קשה לנחש מי היה התלמיד שהמשפט נפלט מפיו – היה זה התאום הנחשל... הוא לא אמר זאת בהלצה, ניכר היה על פניו שדבריו נבעו ממקום עמוק בנפשו...

באותו רגע החלטתי להתעלם מהעניין, העמדתי פנים כאילו לא שמעתי כלום והמשכתי בשיעור. אבל כשהסתיים השיעור והתחילה ההפסקה, פניתי אל אותו תלמיד וביקשתי לטייל עמו בחצר התלמוד-תורה. הנחתי את ידי על שכמו וצעדנו יחד בנינוחות. בתחילה שוחחתי עמו על דא ועל הא, ולאחר מכן שאלתי: "נדמה לי שאמרת משהו בשיעור האחרון אודות השעיר לעזאזל... אולי תסביר לי את פשר דברך..."

ניכר היה שהתלמיד התקשה להשיב על השאלה. הבחנתי בדמעות שנקו בעיניו, ואז הוא השפיל מבטו ואמר: "כשהרב סיפר על שני שעירי יום הכיפורים הנראים כתאומים זהים, חשבתי לעצמי, שאני ואחי התאום דומים כל כך לשני השעירים הללו; אף על פי ששנינו נראים זהים, מבחינת האישיות אנו שונים כל כך... אחי הוא בבחינת השעיר לה' - הוא ברוך כישרונות, אהוב, אהוד ומוצא חן בעיני הכל, ואילו אני כה אומלל ודחוי, כשעיר לעזאזל..."

לחצתי בחום את ידי התלמיד ומתוך חמלה ורחמים אמרתי לו: "יקירי, אני מבין מאוד לליבך ומזדהה עם כאבך. אבל עליך לזכור דבר אחד - גם אם נראה לך שהינך דומה לשעיר לעזאזל, דע לך שקיים הבדל עצום ביניכם; על השעיר נגזר על פי הגורל להיות שעיר המשתלח, הוא לעולם לא יוכל לשנות את ייעודו, כי כך קבעה ההשגחה העליונה על פי הגורל - על אחד הוכרע להיות השעיר לה', ועל השני נחרץ להיות השעיר לעזאזל!"

עליך, לעומת זאת, אף אחד לא הטיל "גורל" - לא נגזר עליך להיות תלמיד לא-יוצלח... עם רצון אמיתי, ועם תפילה ותחינה לה' יתברך, תוכל לשנות הכל! תוכל לנצל את הכישרונות שנטע בך הבורא, לעלות לפסגות ולהגיע להישגים נכבדים...

ממשך המלמד ומספר: מאז אותה התרחשות, חלפו כבר כשלושים שנה. והנה, לאחרונה הוזמנתי לחתונת בת אחותי, שנערכה באולם שמחות בצפון הארץ. כל הנוכחים המתינו לראש הישיבה של החתן, שאמור היה לסדר חופה וקידושין. סופר לי כי מדובר בתלמיד חכם מופלג, שיחסית לגילו הדי צעיר, הוא זכה להקים ישיבה קדושה לתפארת, ולהעמיד בה תלמידי חכמים מצויינים.

ובכן, ראש הישיבה נכנס לאולם, ובדרכו לחופה, לפתע נפל מבטו עלי. למרבה הפלא הוא פסע לעברי, ניצב למולי ושאל: "כבודו מזהה אותי...?"

הסתכלתי היטב בפניו ולא הצלחתי לזהות, ואז הוא המשיך: "אני השעיר לעזאזל..." בעיני שנינו נקו דמעות. ואז אמר לי ראש הישיבה בהתרגשות: "דע לך שמילותיך המחכימות בהפסקה לפני שלוש שנה, מלוות אותי כל חיי. שאבתי מהן עידוד וחיזוק כה רב, עד שאין יום שאני לא נזכר בדברייך; עלינו לא הפילו שום גורל, תמיד ניתן להשתנות..." (אחת שאלתי).

כי היא חכמתכם ובינתכם

בשוק העירוני של עיר מסוימת היו שתי חנויות סמוכות שמחצת עץ דקה הפרידה ביניהן; חנות אחת לממכר בשמים ממינים שונים בבעלות גוי, וחנות לממכר שמינים בבעלות יהודי. מוכר השמינים היה אדם ישר ואדיב, ועל פה הצליח בעסקיו ואל חנותו הגיעו תמיד קונים רבים. מוכר הבשמים, לעומת זאת, לא סחר ביישר ורמה את הקונים, וממילא חנותו הייתה לרב ריקה מאנשים. בני המקום מעטו להפנים לחנותו ורחיו היו מועטים.

לילה אחד הגיע מוכר הבשמים הגוי לחנותו, ונקב חר קטן במחצה שבין שתי החנויות. מאז נהג להציץ יום יום אל תוך חנותו של שכנו היהודי, כדי לראות מה מתרחש אצלו...

באחד הימים ראה הגוי את מוכר השמינים סופר את דינרי הזהב הרבים שהרויח בתקופה האחרונה... הפגין הסתפק במאמץ דינרים, והיהודי הכניסם לתוך תיק שחר והטמינו באחת המגרות.

חשב מוכר הבשמים בלבו: "פיצד אוכל לגזל מהיהודי את כספו?", ומזמה דונית עלתה בלבו...

הוא יצא לרחוב והקים קול זעקה מרה: "הצילו... גנב! גנב!"

אנשים רבים התקעו סביבו. בתוך זמן קצר הגיעו למקום שוטרים ושאלו אותו: "מה גנב? מי גנב?"

הגוי השיב בגבו: "הסכתי במשך זמן רב מאה ועשרים דינרי זהב, והנחתי אותם בתיק שחר. כעת בא שכני, מוכר השמינים היהודי, גנב את התיק והטמינו במגרת חנותו..."

השוטרים נכנסו לחנותו של היהודי, פתחו את המגרה הנסגרת, ואכן מצאו את התיק המבקש. הם פתחו ומנו את מטבעות הזהב, וגלו שהסכום תואם בדיוק לסכום שנקב התובע...

השוטרים עמדו לאסר את היהודי, והוא צעק וזעק: "שקר וכוזב! הכסף הוא שלי!"

אף אחד לא האמין ליהודי. כל הכחשותיו וטענותיו נפלו על אזניים ערלות. "את טענותיך תציג בפני שופט העיר", אמרו לו השוטרים, והובילוהו לבית המשפט המקומי.

השופט חקר את מוכר הבשמים הגוי ואת מוכר השמינים היהודי, ולא ידע למי להאמין וכיצד לפסק בדבר...

הסערה סביב המשפט התפרסמה בין תושבי העיר והפכה ל"שיחת היום". כלם התענינו אודות המשפט, ורבים נסו לנחש מי יצא זכאי ומי אשם...

בצהרי יום אחד יצא שופט העיר לטייל בעיר. בטיולו חלף דרך הרבע היהודי והבחין בילדים יהודים משחקים. משחקם משך את תשומת לבו, והוא התעכב והתבונן בהם מן הצד... ובמה שחקו הילדים? - במשחק הנקרא "בית הדין"...

אחד הילדים שמש "דין". מקום מושבו היה על אבן גבוהה, ושנים מחבריו עמדו לפניו ותפקידם היה לשמש כ"בעלי הדין", התובע והנתבע. ועל מה נטב הדין? - על "משפט מוכר הבשמים ומוכר השמינים"... כל אחד מבעלי הדין טען בתקוף כי הכסף שיש לו והסביר את נמוקיו. שופט העיר הציץ מן הצד והתענין לשמע פיצד ופסקו את הדין...

לבסוף פסק ה"שופט", שהיה ילד רך בשנים, ואמר: "הביאו לי קערה עם מים חמים!"

כל הנוכחים התפלאו: "מים חמים? לשם מה?"

והשופט הסביר: "נרוקן את הדינרים לתוך קערת המים. אם נראה שעל פני המים צפים עגולי שמן גדולים, זוהי ראיה מוכחת לכך שהיהודי צודק ודינרי הזהב שבידים לו, שכן הוא עוסק כל היום בשמן ואצבעותיו משמנות תדיר, ומן הסתם השמן נמרח גם על דינרי הזהב שאחו ומשמש..."

השופט היה מקסם ומלא התפעלות מחכמתו של הילד היהודי. הוא יצא ממקום "מחבואו", נגש אל הילד ושאל לשמו. "שמי הוא יהודה לינא", השיב הילד, שלמים התפרסם בעולם פלו כגאון ישראל המהר"ל מפראג.

למחרת היום הזמין שופט העיר את מוכר הבשמים ואת מוכר השמינים לבית המשפט, וצוה להביא לפניו קערה ובה מים חמים. הוא הטיל לתוך הקערה את דינרי הזהב, ועל פני המים צפו עגולי שמן רבים. מיד ידעו כלם כי היהודי הוא הצודק ודינרי הזהב אכן היו שבידים לו, ואף עלילה העליל עליו שכנו הגוי.

הכל שבחו את חכמת השופט, אולם הוא אמר: "לא אותי אתם צריכים לשבח, אלא את הילד היהודי יהודה לינא, אשר הודות לחכמתו הגדולה ידעתי לשפט משפט צדק!"

מהיכן שאב המהר"ל מפראג את חכמתו עוד בהיותו ילד? - מהתורה הקדושה, עליה נאמר: "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו: רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה" (דברים ד', ו') (אחת שאלתי).

זכות הלימוד בעלון זה תהיה לעילוי נשמות: ר' נוריאל חזני בן מרים ויעקב ז"ל, לע"נ מרת מוניה חזני בת כורשיד ז"ל, לע"נ מרת פארי בת מוניה ז"ל, לע"נ ר' עזריאל בן שרה ז"ל, לע"נ מרת מנסורה בת כשור ז"ל, לע"נ יוסף בן הלה ז"ל, לע"נ אליהו בן אסתר ז"ל, לע"נ יצחק בן ליבה ז"ל, לע"נ ברוך בן כאהה ז"ל, לע"נ אורית מור בת תלעת ז"ל, לע"נ טובה בת כורשיד ז"ל, לע"נ מסער בן פרחנא ז"ל, לע"נ אלהם בת שהנ ז"ל, לע"נ דוד בן רבקה ז"ל, לע"נ אהוד בן אסתר ז"ל, לע"נ יצחק בן מרים ז"ל, לע"נ מרים בת שמה ז"ל, לע"נ אברהם בן סולטנה ז"ל, לע"נ רבי שלום מאיר בן מרדכי ז"ל, לע"נ לי כהן בן מולי ז"ל, לע"נ משה בן רינה תחיה ז"ל, לע"נ שמואל בן קדינה ז"ל, ועל"נ כל נפטרי עם ישראל.